

KÖNYVISMERETÉSEK

Notter Antal Emlékkönyv. Szerkesztik: ANGYAL PÁL, BARANYAI JUSZTIN, MÓRA MIHÁLY. Budapest, 1941. Szent István-Társ. kiad. II67 ll.

Az Emlékkönyv szerkesztőinek hármas céljuk lehetett a mű közrebocsátásánál. Mindenekelőtt a kiváló tudóst akarták tisztelni, aki évtizedeken keresztül fáradhatatlanul dolgozott az egyházi jog területén, számos munkát írt és maga körül sok kiváló tanítványt gyűjtött össze. Másrészt a szerkesztők igyekeztek kiküszöbölni a majdnem elkerülhetetlen széleskörűséget a tanulmányok tárgyaiban s ezeket egy lehetőleg meghatározott, bár még így is széles területre korlátozni. Felhasználva a kínálkozó alkalmat, hogy a magyar egyházjogról és a magyarságot érintő egyházjogi és egyházi jogtörténeti kérdésekről egy gyűjteményes munkát állíthatnak össze, a tárgykört erre a területre korlátozták, amit Notter Antal munkássága különben már magától értetődően is megszabott. Ezzel pedig már nem Notter Antalnak, az embernek, hanem az általa művelt tudománynak rótták

le tiszteletüket. A harmadik, általánosabb, de nem kevésbé nemes és hasznos cél, amelyet a szerkesztők el akartak érni az, hogy egy tudományág terén megvalósítsák a valódi nemzetközi együttműködés lehetőségeit.

Ezt a hármas célt a vaskos és gondolatokban gazdag könyv teljes mértékben elérte. Notter Antal az egész könyvnek szellemi középpontjában áll és köréje csoportosulnak a barátok, kollégák, tanítványok és tisztelők munkái. A legnagyobb részét magyar kánonjogi kérdésekkel foglalkozó cikkek számtalan esetben idézik is Notter munkáit s így könnyen leolvashatjuk a felhasznált eredmények révén, hogy Notter Antal mit jelentett a magyar egyházi jog fejlődése és művelése szempontjából. Másrészt Angyal Pál, Baranyai Jusztin, Eckhardt Ferenc, Illés Gyula professzorok, Madarász püspök, Móra doktor stb. tanulmányai megmutatják, hogy Magyar-

országban az egyházi tanulmányok mily nagy fejlettségi fokot értek el. A mellett ott, ahol a tudományos rendszerezés és a kritikai kutatás párhuzamosan halad, a külföldi hasonló munkákat is nagy mértékben figyelembe veszik. A magyar egyházjogot különösen a nyelvi nehézségek miatt igen kevésbé ismerik külföldön és így Itáliában is, az emlékkönyv pedig majdnem teljességében bemutatja a különböző tanulmányok révén, amelyek bár egymástól függetlenek, mégis tárgyi szempontból egymásba kapcsolódnak. A magyarnyelvű cikkekhez készült latin kivonatok nagyban hozzájárulnak a mű használhatóságához idegenek számára is.

Nemcsak a latin kivonatok mutatják a munka univerzális irányát, hanem a külföldi munkatársak nagy száma is, akiknek tanulmánya legnagyobb részben eredeti nyelven jelenik meg. Maga az a körülmény, hogy számos külföldi szak tekintély működött közre, bizonyítja a mű jelentőségét és egyúttal a nemzetközi tudományos együttműködésnek is szép példája. Ezt a tudományos kapcsolatot a múltban és a jelenben magyar-olasz vonatkozásban sokhelyütt megtaláltuk s örülünk, hogy az egyházjog területén az olasz jogtudományok oly kiváló képviselői, mint Jemolo, Leicht,

Forchielli, Ciprotti stb. ezt a kapcsolatot a mű révén tovább fejlesztik. Az olaszok közül különösen kiemelkedik P. S. Leicht tanulmánya «La riserva pontificia nella nomina di Bertoldo Arcivescovo di Kalocsa a Patriarca d'Aquilea», mely megmutatja, hogy a magyar-olasz vonatkozásban mily nagy az együttműködés lehetősége.

Az olasz kultúra szempontjából fontosabbak azonban azok a magyar tárgyú tanulmányok, amelyek fényes bizonyítékát adják annak, hogy a magyar tudósok és jogászok a rokon olasz irodalmat és eredményeket mennyire ismerik és mily szép eredménnyel használják fel munkáikban. Ebből a szempontból kiemelkednek Lutter tanulmányai a «Lateráni egyezmény»-ről. Porchielli tanulmánya a bolognai illir-magyar kollégiumról nemcsak történeti, hanem egyházjogi szempontból is igen figyelemre méltó.

A kötet mind a magyar-olasz kulturális együttműködés, mind a magyar egyházjog szempontjából rendkívül fontos eredmény és méltó arra, hogy az idegenek, akik a magyar egyházjogot és általában a magyar jogfejlődést meg akarják ismerni, a könyvvel behatóbban foglalkozzanak.

RODOLFO MOSCA

MOLNÁR ZOLTÁN: *A renaissance-kutatás útja és eredményei* (Sviluppo e risultati delle ricerche sul Rinascimento). Kolozsvár, 1942. 8° 55 ll. A kolozsvári Ferenc József-Tudományegyetem Olasz Intézetének Kiadványai, 1. sz. Klny. «Szellem és Élet» 1942. évf.

Bár könyvének címében a szerző nem jelöli meg közelebbről, munkája nemcsak a renaissance-nak nevezett hatalmas szellemi mozgalomnak, hanem a humaniz-

musnak az értékelését, keletkezésükről és lényegükről kialakított különböző fel fogások történetét ismerteti. Mai nyelvhasználatunk szerint a renaissance el-

fel s valóban ebben a három korszakban beszélhetünk a magyar «nagy hatalomról». Magyarország, kilépve a Kárpátok medencéjéből, Közép-Európa politikai és szellemi vezető állama lesz.

1938-ban ünnepelte a magyarság Szent István halálának 900 éves évfordulóját, majd 1940-ben Mátyás király születésének 500. évfordulójáról emlékezett meg, 1941-ben pedig Nagy Lajos koronázásának 600 éves évfordulóját ülte a nemzet. Valamennyi megemlékezés nemcsak a nemzeti történeti tudatot tartotta ébren, hanem politikai és szellemtörténeti átértékelésekhez, új meglátásokhoz vezetett, meghagyva töretlenül a három nagy egyéniség általános érvényű magyarságot és európai hivatásának fontosságát.

Dercsényi Dezső munkája is egy újabb összefoglalás, újabb szintézis. Tárgyalja azt a kort, melyre a magyarországi Anjouk kitörölhetetlenül rányomták szellemiségüknek és kultúrájuknak bélyegét. Nem Nagy Lajost, a politikust, államférfit, a diplomatát tárgyalja, hanem korát, amellyel szerves egészet alkot. A korszak megrajzolásához nemcsak az eddig bőségesen felhasznált irodalmat, krónikákat és okmánytárakat vonultatja fel, hanem a művészeti emlékeket is, melyeket finom kritikai és stílusérzékkel szólaltat meg. Természetesen a magyar emléktanyag a több évszázados pusztulás következtében nem elégséges arra, hogy az élet minden vonatkozásában megfelelő illusztrációt szolgáltatson, Dercsényi tehát külföldi analógiákhoz, külföldre került magyar emlékekhez és magyar történeti vonatkozásokhoz is folyamodik. Irodalom, művészet, divat, alkémia, a szellemnek tehát csaknem valamennyi megnyilvánulása segítségére van Nagy Lajos korának megrajzolásában. Ezt a módszert a sokat

emlegetett és részben elcsépejt megjelöléssel «szellemtörténeti» módszernek lehet nevezni. Dercsényi azonban annak csak előnyeit veszi át és ebben a Nagy Lajos korát követő Zsigmond-korról meseteri képet rajzolt Horváth Henrik módszerét követi. Mindkettőjük előtt, mint távoli mintakép, Huizinga lebeg.

Lévén a szerző műtörténész, természetes, hogy a kor ábrázolására felhozott emlékek közül a művészettörténeti objektumokkal foglalkozik a legrészletesebben és a legtöbb szeretettel, hozzáértéssel. Ezek teszik ki a könyv illusztrációs anyagának nagy százalékát is. Művészettörténeti szempontból tehát a könyv mint műemléki szakkönyv is nagy fontosságú. Legfontosabb eredményei a munkának az egyes műemlékek keletkezéséről és stílussajátságairól felvetett vélemények, az Anjou-kori magyar művészet néhány eddig ismeretlen tárgyának közlése. Így igen érdekesen foglalkozik Nagy Lajos sírjának és Katalin nevű leánya sírjának töredékeivel.

Igen részletesen és körültekintően foglalkozik a korbéli olasz hatásokkal, különösen a művészet terén. Megkülönbözteti a közvetlen hatásokat, amelyeknél az idegen eredet még érezhető, a magyarság által már asszimilált és felszívódott művészeti irányoktól, melyeknek mélyén azonban szintén fel lehet fedezni az olasz hatásokat. A magyar művészet ebben a korban, éppen az áthasonulás mérve és módozatai következtében — szinte egyvonalon áll a korbéli olasz művészettel, bár nem annyira autochton. A magyar nép ekkori magas szellemi fokát mutatja az a körülmény is, hogy az idegen hatásokat nem szolgai módon veszi át, hanem azok között válogatva az átvetteket azonnal a maga látásmódja szerint átalakítja.

nevezés nem fedi teljesen azt a szellemi mozgalmat, mely az egész európai kultúrát átalakította, s ma inkább a renaissance és humanizmus kettős elnevezést használjuk. A szerző röviden tárgyalva a renaissance megjelölés nyelvi és történeti keletkezését, áttér a renaissance értékelésének történeti fejlődésére, kiindulva a francia Micheletnek a francia XVI. századra vonatkoztatott megállapításaiból, majd a renaissance kutatások során sokáig megdönthetetlenül uralgó Burckhardtnak megállapításait vázolja. Burckhardt antik-elméletét főleg tanítványai folytatják, míg nem új faktorként Thode a humanitást teszi kutatásainak központjává. Ezen a réven a figyelem a renaissancenak nevezett korszak előtti korra, tehát a középkor felé irányul s legújabbban Huizinga műveiben kap nagy szerepet a renaissance-t és humanizmust kialakító középkor. Egyes kutatók a szellemi és gazdasági élet, a vallási és politikai vonatkozások részlettanulmányaival vittek közelebb mai szemléletünkhöz, mások pedig a nemzeti irányú renaissance- és humanizmus-kutatásokat folytattak.

Az olasz renaissance-kutatók között Gentile, Sabbadini, Brandi és Toffanin elméleteit veszi vizsgálat alá. Összefoglalja az ez irányú magyar kutatást is, mely Ábel Jenővel, Fraknoi Vilmossal

indul meg. A mai kutatók közül Huszti József, Horváth János, Kardos Tibor, Szekfű Gyula, Turóczi—Trostler József, Thienemann Tivadar, Kastner Jenő, Horváth Henrik és Várady Imre munkásságát ismerteti és helyezi el a kutatási irányuknak megfelelő helyre, a sajtóosan belső magyar problémákat tárgyaló vagy a környező országokkal létesült kapcsolatokat összefoglaló irányokba.

A szerző összefoglaló, de kis terjedelménél fogva nem kimerítő munkája elsősorban irodalmi szempontokat tárgyal, a művészeti kérdésekre, amelyek pedig éppen a renaissance kialakulásának és megjelenési formájának oly sajátos jellemvonásai, részletesebben nem tér ki. A renaissance-ról vallott elméletek összefoglalásánál inkább csak a tények ismertetésére, a megváltozott felfogások közlésére szorítkozik. Nem lett volna érdektelen egy lépéssel tovább menni s vizsgálat tárgyává tenni azt is, hogy mi okozta a renaissance állandó árértékét, milyen szellemi, gazdasági, tudományos, politikai stb. tényezők irányították a tudomány és a közvélemény formálódását s a mult század közepétől tárgyalt tudományos felfogásokban mi módon tükröződik a korszak jellem s az európai szellemi élet irányváltozásai.

REMIGIO PIAN

DERCSÉNYI DEZSŐ : *Nagy Lajos kora*. Budapest, 1941. Kir. M. Egyetem Nyomda. 320 ll., 124 szövegkép, LXIV. képes tábla.

A magyar történelem három nagy korszakában, Szent István, Nagy Lajos és Mátyás király korában a magyarországi olasz hatások különösen fontos szerepet

játszanak a magyar művelődés történetében, mind gazdaság-politikai, mind szellemi szempontból. Ennek megfelelően a magyarság nagyobb területeket ölel

Dercsényi munkája nemcsak a magyar-olasz kulturális és művészeti hatások szempontjából rendkívüli fontosságú, hanem Nagy Lajos korának egy újabb, teljesebb értékeléséhez is vezet. Szemünk előtt bontakozik ki Nagy Lajos nagyvonalú európai magyar politikája és a

magyar művelődés elősegítésére irányuló széleskörű tevékenysége. Szent István és Mátyás korának szintézise és egyéniségüknek új értékelése után, Dercsényi az évforduló alkalmából tehát most Nagy Lajos korának új szintézisét és megértését adja.

REMIGIO PIAN

Régi olasz novellák. Fordította és összeállította: KILÉNYI MÁRIA.
Budapest, 1942 Officina kiad. 63 ll.

A kötet a későközépkortól a renaissance-ig terjedő idő néhány olasz novelláját foglalja egybe. A novellák tárgya igen változatos: a legtisztább miszticizmustól a nyers szenzualizmusig, a lovagi szellemtől a nyárspolgári és köznépi formákig mindent megtalálunk. A novellák egy része nem eredeti, hanem antik írók átírata vagy keleti mesék átvétele. Másrészt azonban ezekből a novellákból sok későbbi nagy európai író és költő, köztük Shakespeare, Schiller, Goethe és Arany is merítettek, tehát mint ilyenek is számot tarthatnak érdeklődésre. A szerző a kis kötethez adott bevezetésében megemlíti, hogy a novella egész fejlődésének folyamán ugyanazt az utat futja be, melyet az olasz novella már a középkor és az újkor kezdete között megjárt. Éppen ezért az összes műfajok között a novella áll legközelebb minden kor és minden nemzet olvasójához.

A korai olasz novellairódalomban jelentős helyet foglal el a «Novellino», a «Libro di novelle e di ben parlar gentile» és a «Cento novelle antiche», amelyeket valószínűleg korábbi gyűjteményekből állítottak össze a XIII. század vége felé. Az ismeretlen kompilátor még

régebbi antik novellákat és francia fabliaux-kat is felhasznált. A «Specchio di vera penitenza» c. gyűjteményt Jacopo Passavanti állította össze, aki a firenzei Santa Maria Novella-kolostorban volt domonkos barát. Az asketikus írók módjára tanításait példákkal támasztja alá, ördögi látomásokat és borzalmakat ír le, úgyhogy az eredetileg didaktikus céllal készült mű narratív jelleget vesz fel.

A Trecento novella-irodalma, kivéve Boccacciót, akinek műve a költészet határán jár, az előző század irányát folytatja. Megtaláljuk benne ugyanúgy az elbeszélés élénkségét, a nyelv zamatozottságát. Általában a XIV. századi novellairódalom már nem olyan bő és nívóban is alatta áll a megelőző századnak. Kiemelkedő alakja Ser Giovanni Fiorentino, aki «Pecorone» c. keretes gyűjteményében Boccaccio stílusát követi. Kétségtelenül legérdekesebb azonban Francesco Sacchetti «Trecento novelle» c. sorozata, amelyben saját élményeit és az általa hallott tréfás eseteket és történeteket meséli el.

A Quattrocentóban Masuccio Salernitano «Novellino»-jában élnek tovább Boc-

caccio hagyományai. Novellái szatirikusak s morális tartalommal bírnak. Stílusa élénk, bár több helyütt a nápolyi dialektális kifejezések erősen érezhetők. A Cinquecento novelláinál viszont már a tiszta szórakoztató célzat lép előtérbe. Nyelvileg és formailag természetesen a legfejlettebbek már, bár stílus és művészet szempontjából változatlanul még mindig Boccaccio a tanítómester. Minden ürességük és érzékiségük ellenére is hangulatosak és bájosak. Híven tükrözik vissza a kor szellemiségét. Különös figyelmet érdemelnek Francesco Straporola «Piacevoli notti» c. alatt összegyűjtött novellái, amelyek között a később oly sikerrel használt tündérmesék fordulnak elő. A humanizmus kifinomultságai jelentkeznek Agnolo Finenzuola novelláiban. Az akadémiizmus és az ellenreformáció korának bélyegét, a pedanteriát találjuk meg Giovanni Battista Giraldi «Ecatommiti» c. alatt összegyűjtött novelláiban, amelyekben

erkölcsi prédikáció és obszcénítás szépen megférnek egymás mellett. Egyik novellája Shakespeare Otellójához szolgált forrásul. Legérdekesebb alakja a Cinquecentónak azonban kétségtelenül Bandello. Hajlamos a drámai események erős színekkel való festésére, aminek a révén elbeszélései plasztikát és valóságos nyerveket nyernek. A novellákhoz egy-egy ajánlólevelet ír, elmondva mily körülmények között hallotta az elbeszélést.

Szükségesnek tartottuk megrajzolni ezt a stilisztikai vázlatot, hogy az olvasók, akik az Officina szép kiállítású kis kötetét kezükbe veszik, kellőleg tájékozódva legyenek az olasz novella fejlődéséről és értékének változásáról s könnyebben megtalálják bennük azt a korszellemet, mely őket sugallta. A kötetben nem az olasz novellairodalom java van összegyűjtve, hanem innen is, onnan is találunk valamit, tehát irodalomtörténeti áttekintésül, válogatott kis antológiául szolgál.

REMIGIO PIAN